

**РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ**

**И Н Ф О Р М А Ц И Ј А
ЗА СОСТОЈБИТЕ СО ОСТВАРУВАЊЕТО НА ПРАВАТА НА ОСУДЕНИТЕ ЛИЦА
ВО КАЗНЕНО - ПОПРАВНИТЕ УСТАНОВИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

Скопје, октомври 2010 година

ВОВЕД

Во функција на реализација на Програмата за работа за 2010 година, Народниот правобранител во периодот јуни-септември 2010 година ги посети казнено-поправните установи со цел да согледаат состојбите во остварувањето и почитувањето на правата на осудените лица. Овие посети се во рамките на утврдената надлежност на Народниот правобранител со одредбата на членот 31 од Законот за народниот правобранител (“Службен весник на РМ“ бр. 60/03 и 114/09) според која оваа институција ги следи состојбите на почитување и заштита на уставните и законските права на лицата лишени од слобода, а особено состојбите на почитување и заштита на уставните и законските права на приведените, притворените и лицата кои издржуваат казна затвор или воспитно-поправна мерка во казнено-поправните и воспитно-поправните установи.

КАЗНЕНО-ПОПРАВЕН ДОМ ИДРИЗОВО

Казнено-поправниот дом Идризово е установа од затворен вид во која се извршува казна затвор за лица од машки пол осудени над 3 години, за женски лица осудени со правосилна пресуда на казна затвор или малолетнички затвор независно од висината на казната, како и за машки и женски лица странски државјани и лица без државјанство. Организациски, во КПД Идризово функционираат: Затворено, Полуотворено и Отворено одделение, Женско одделение, како и Приемно одделение, Амбуланта и Одделение за стари и изнемоштени лица.

На денот на посетата во КПД Идризово, чиј капацитет е за сместување на околу 900 осудени лица, бројот на осудени лица изнесуваше 1266, од кои 51 лице од женски пол.

Вкупниот број на вработени во Затворот изнесува 272 од кои 219 се мажи, а 53 припаднички на женскиот пол. Притоа во Секторот за обезбедување се вработени 180 лица, во Секторот за ресоцијализација 26, во Секторот за

здравствена заштита 10, во Извршно-управниот и финансиски сектор 27 и во Стопански-инструкторскиот сектор 22 лица.

На денот на посетата 200 осудени лица беа работно ангажирани во кругот на установата, а надвор од установата 14 лица. Голем е бројот на работно неангажирани осудени лица, што секако преставува сериозен проблем со кој се соочува оваа установа во спроведувањето на изречените казни затвор. Работно ангажираните осудени лица непречено ги остваруваат сите права по основ на работно ангажирање, односно правото на паричен надоместок, годишен одмор и др.

Од увидот во Матичното одделение констатирано е дека личните листови на осудените лица уредно се водат, обрасците во нив се уредно пополнети и сите податоци се компјутерски евидентирани. Во Приемното одделение осудените лица се упатуваат при приемот во институцијата заради испитување на личноста и утврдување на третманот, како и постапувањето со нив. Во ова одделение осудените лица остануваат најмногу 30 дена, а во моментот на посетата во Приемното одделение престојуваа вкупно 67 лица. Дворот на одделението е добро уреден, меѓутоа при самото влегување во просториите воочлива е нехигиената во секој дел од објектот, а особено е евидентно дека насобраното ѓубре и отпадоци во ходниците се чистат нередовно. Осудените лица се сместени во 6 соби во кои исто така, хигиената е на најниско ниво за што одговорност сносат и самите осудени лица, со оглед на тоа што има појава на разни гадинки и опасност од евентуална зараза, па од тие причини неопходна е итна дезинфекција и дератизација. Хигиенските услови не се ништо подобри ниту во бањата ниту во тоалетот каде што има оштетувања на водоводната инсталација и недостасуваат чешми, додека ѕидовите во бањата се покриени со пајажина што упатува на заклучок дека нередовно се употребува. Осудените лица се пожалија на квалитетот и квантитетот на храната, но истовремено го истакнаа и проблемот со приборот за исхрана кој речиси го нема, па затоа се принудени храната да ја земаат во импровизирани садови (на пола пресечени пластични шишиња, пластични кутии и др.). Поплаки од осудените лица имаше и по однос на фактот дека некои од нив во ова одделение престојуваат и повеќе од 30 дена, што надлежните во Затворот го правдаат со пренатрупаноста и неможноста за нивно сместување по одделенија.

Во Затвореното одделение, во кое на денот на посетата беа сместени 564 осудени лица, покрај другите осудени лица, сместени се и оние на кои им е изречена доживотна казна затвор, како осудени лица кои се странски државјани. Осудените лица се сместени во три павилјони од по три крила. Условите во ова одделение се многу лоши иако по две крила од секој павилјон се реновирали. Особено катастрофална е состојбата со петтото крило, каде што условите за престој се под човековото достоинство. На секој спрат е инсталирана по една телефонска говорница за контакт на осудените лица со надворешниот свет. Сместувачките капацитети се недоволни и присутна е пренатрупаност. Условите во кои работат службените лица од обезбедувањето исто така се во многу лоша состојба. Осудените лица покрај што се незадоволни од условите за сместување, се пожалија и на неквалитетната исхрана, нееднаквиот третман при доделувањето на погодностите, несоодветната здравствена заштита, како и на непрофесионалниот однос на службените лица кон нив, без притоа да наведат конкретен пример.

Со оглед на екстремно лошите услови за престој на осудени лица, Полуотвореното одделение во моментот на посетата не беше во функција со оглед на тоа што во тек беа активности за целосно реновирање на Одделението, односно на: просториите за престој, санитарните јазли и греењето. Ова одделение по реновирањето беше ставено во функција во месец септември 2010 година.

Отвореното одделение на Казнено-поправниот дом Идризово функцијата ја извршува во два павилјона А и Б со по 17 простории за сместување на осудени лица. Во ова одделение моментално се сместени 220 осуденици и за нив се грижат тројца воспитувачи од кои едната воспитувачка работи со скратено работно време.

Во ова одделение проблем, исто како и во целата казнено-поправна установа, претставува сместувањето на осудените лица бидејќи капацитетот на Одделението е 180 осуденици.

Просторните капацитети во кои престојуваат осудениците се во лоша состојба, особено бањите каде што треба да се одржува личната хигиена. Во ова одделение осудениците храната ја примаат и конзумираат во просториите каде што спијат бидејќи трпезаријата не функционира.

Во однос на работниот ангажман на осудените лица од ова одделение, 110 осуденици се работно ангажирани од кои 100 на земјоделските површини на Домот, а 10 се работно ангажирани надвор од установата, односно работат во приватни фирми.

Во Старечкото одделение се сместени 31 осудено лице. Одделението е комплетно реновирано во текот на минатата година при што се заменети сите прозорци и врати, целосно се реновирани санитарните јазли, а затоплувањето е многу подобро. Собите се со добра осветленост, има тоалет во добра состојба, како и туш кабини, а во секоја соба има телевизор. Меѓутоа, според зборовите на службените лица, констатирано е дека осудениците несовесно се однесуваат со објектот, така што видливи се одредени оштетувања на самиот објект, но и на инвентарот.

Во делот наречен Одделение за школарци беа сместени 77 лица. Хигиената во тоа одделение е релативно добра, меѓутоа евидентен е недостатокот на корпи за смет. Осудените лица оброкот го примаат и консумираат во собите со оглед на тоа што просторијата која претходно била користена како трпезарија сега се користи за гледање телевизија и како занимална. Исто така, постоечка просторија е пренаменета во бања со топла вода во секое време и се користи по веќе утврден ред, односно распоред соба по соба. Во Одделението има телефон кој осудените лица по потреба можат да го користат во секое време.

Во Амбулантата во моментот на посетата имаше вкупно 187 евидентирани зависници на опојни дроги, а затворскиот лекар претпоставува дека нивниот број е некаде околу 300 осудени лица. Во здравствената служба вработени се вкупно 10 медицински лица со што, за разлика од претходниот период, значително е подобрена здравствената услуга која им се дава на осудените лица. Во Амбулантата има ординација за преглед, превијалиште, стоматолошка ординација во која е ставена во функција нова стоматолошка столица, лабораторија и аптека која е снабдена со лекови, но недоволно. Констатирано е дека во Амбулантата се води комплетна евиденција согласно со пропишаниот начин на водење на здравствените картони и истите ги содржат потребните податоци по однос на здравствената состојба и дадената здравствена нега на секое осудено лице. Во стационарот, како и претходните години, состојбата е многу лоша, како по однос на сместувањето, така и по однос на хигиената. Во неколку од вкупно 32 соби има

тоалет, а осудените лица во чии соби нема тоалет користат заеднички кој е во многу лоша состојба. Трпезаријата во Стационарот, иако станува збор за стар објект, е во релативно добра состојба и хигиената во неа беше на задоволително ниво.

Женското одделение кое функционира во состав на Казнено-поправниот дом Идризово, како посебен објект одвоен од останатите, се состои од отворено и затворено одделение. Во ова одделение за време на посетата престојуваа 51 осудени лица од женски пол: 13 во Отвореното и 38 во Затвореното одделение.

Во ова одделение има 16 соби од кои 4 во Отвореното и 10 во Затвореното, како и една соба за прием на осуденичките и една за извршување на мерка самица. Собите се добро уредени, имаат доволно дневна светлина и во секоја соба има телевизор. Креветите во Одделението се опремени со нова постелнина и душеци. Просториите се неодамна бојосани, а дворот на Одделението чист и уреден.

Положбата на осудените лица во однос на сместувањето, исхраната и личната хигиена е подобра за разлика од другите одделенија на Домот. Санитарните јазли и бањите се чисти. Во Одделението постои библиотека со околу 200 книги и кантина каде што осуденичките купуваат работи кои им се неопходни.

Правото на здравствена заштита осуденичките го остваруваат преку општ лекар кој од машиот дел на Домот доаѓа секој четврток, а стоматологот секој петок во седмицата. Двапати во месецот во Домот доаѓа и лекар-гинеколог. Во женското одделение не е организирана редовна образовна настава за осудените лица. Во текот на посетата е остварена средба, како и разговор со осуденичките кои не изјавија поплака.

КАЗНЕНО-ПОПРАВЕН ДОМ ШТИП

Казнено-поправниот дом Штип како установа од затворен вид е лоциран на шестиот километар на патниот правец Штип-Радовиш. Во установата функционираат затворено и полуотворено одделение, додека Приемното одделение како и минатата година не е во функција поради нерешени просторни и кадровски работи. За новопримените осудени лица како приемно одделение се

користи дел од Затвореното одделение и дел од Полуотвореното одделение без притоа да доаѓа до мешање на осудените лица кои имаат третман во овие одделенија.

Вкупниот капацитет на КПД-Штип изнесува 200 легла од кои 128 во Полуотвореното одделение и 72 легла во Затвореното одделение. Просториите за престој во Затвореното одделение се стандардно опремени со два до три кревети, а во Полуотвореното од четири до пет кревети. Во моментот на посетата на Казнено-поправниот дом на издржување казна затвор се наоѓаа вкупно 211 осудени лица и тоа: во Затвореното одделение 81 лице, а во Полуотвореното 121 лице. Поради лоша здравствена состојба 9 осудени лица имаа прекин на издржувањето на казната затвор.

На располагање на осудените лица се заеднички простории (дневен престој) опремени со маси, столови и телевизори со сателитски програми. Имајќи предвид дека Казнено-поправниот дом е комплетно реновиран во текот на 2008 година, хигиенската состојба на просториите, реновираните санитарни јазли и бањи се на задоволително ниво.

Исхраната на осудените лица во КПД Штип се обезбедува во затворска кујна која е реновирана во целост и опремена со соодветна опрема и прибор за јадење. Оброците се подготвуваат врз основа на претходно составена и објавена листа на дневни оброци истакната на видно место во кујната. Оваа листа е одобрена од директорот и од затворскиот лекар. КПД Штип располага со стандардно опремена менза, а од разговорот со осудените лица и извршениот увид, констатирано е дека осудениците се задоволни од квалитетот и количината на храната, меѓутоа имаат забелешки на едноличноста во исхраната која се дава во вообичаени термини поделена во три оброци на ден.

Здравствената заштита се остварува преку здравствениот сектор на казнено-поправниот дом во кој се ангажирани двајца лекари по општа медицина, еден стоматолог, двајца медицински техничари и еден стоматолошки техничар кои континуирано се грижат и ја следат здравствена состојба на осудените лица. Двапати во месецот во установата престојува специјалист-невропсихијатар кој врши прегледи и разговара со осудените лица, а по потреба овој специјалист се повикува и дополнително. Здравствената заштита се остварува и преку задолжителните здравствени прегледи при приемот на осудените лица.

Здравствената служба е сместена во новоизградениот објект кој располага со лекарска ординација, забна ординација и дневна болница која се употребува за привремен и краткотраен престој на болните. Во моментот на увидот евидентирани се 14 лица на метадонска терапија. Терапијата се дава во присуство на лекар по претходен преглед и одредена терапија од страна на лекари од Дневниот центар за дрога во Штип. Констатирано е дека уредно се води амбулантниот дневник за прегледи на осудените лица и се пополнува здравствен картон кој се отвара при приемот на секое лице. Затворските доктори, во зависност од констатираната здравствена состојба, издаваат болнички и специјалистички упати за третман во соодветна надворешна здравствена установа.

Во рамките на Казнено-поправниот дом работи и стопанска единица-„Сончогледи“ во која осудените лица работно се ангажираат, но и се упатуваат на работа и надвор од Домот. Во моментот на увидот надвор од Казнено-поправниот дом Штип беа работно ангажирани 15 лица по претходно потпишани договори со определени фирми. Осудените лица, работно ангажирани, добиваат надомест за работата. Осудените лица секојдневно се ангажираат и во: затворската кујна, пералницата, берберицата и т.н.

Покрај веќе споменатите права на здравствена заштита и правото на надомест на работа, осудените лица во оваа казнено-поправна установа го остваруваат и правото на осумчасовен непрекинат одмор во текот на денот и еден ден одмор во седмицата, а обезбедени им се и прошетки надвор од затворените простории најмалку два часа дневно. Осудените лица кои за време на издржувањето на казната се работно ангажирани повеќе од 6 месеци, согласно општите прописи на работното законодавство, користат непрекинат одмор во текот на една година (годишен одмор). На осудените лица обезбедено им е и правото на допишување, а дозволени се и телефонски разговори трипати седмично. Без проблеми се остварува и правото на посети од членови на потесното семејство за што во Казнено-поправниот дом се обезбедени посебни простории, како и за премоот на пратки.

Во контекст на остварување на одредени права, а особено во врска со остварување на погодностите на осудените лица, констатација е дека како и минатата година се уште не е донесен куќниот ред на КПД Штип што може да

предизвика одредени недоразбирања и нееднакво постапување со осудените лица при одредување на погодностите.

Во Казнено–поправниот дом обезбедени се услови за организирање и развој на: спорт, рекреација и други слободни активности кои се од значење за одржување на телесното и душевното здравје на осудените лица. Во кругот на Домот има изградено фудбалско игралиште и игралиште за кошарка и одбојка, а во Затвореното одделение постојат две теретани, како и една во Полуотвореното одделение. Во установата се организираат и меѓусебни натпревари. Во заедничките простории на осудените лица им е овозможено следење и информирање преку телевизиските програми.

Во Казнено-поправниот дом вработен е дипломиран правник задолжен за давање правни совети и правна помош во однос на користењето на правните средства за заштита на правата на осудените лица, а секое осудено лице има добиено и Прирачник за запознавање со правата и погодностите, како и за начинот на кој може да ги остварува. Комуникацијата со осудените лица се врши преку разговори со воспитувачот, директорот или со неговиот заменик, како и со непречена можност поплатите да ги изнесуваат пред судија за извршување на санкциите, Управата за извршување на санкции и Народниот правобранител. Комуникацијата со Народниот правобранител осудените лица ја остваруваат со писмени обраќања што ги уфрлуваат во поставеното сандаче, но многу често и со директни телефонски јавувања.

При посетата на КПД Штип беше извршен и увид во службената документација. Констатирано е дека личното и стручното досие на секое осудено лице, како и здравствените картони уредно се водат, но недостасува, како и минатата година, криминолошка анамнеза во стручното досие.

Во КПД Штип според постојната систематизација на работните места вработени се 76 лица од кои: 4 во Службата за ресоцијализација, 51 во Службата за обезбедување, 5 во стопанско-инструкторскиот сектор, 6 во Здравствената служба и 8 во Извршно-управната служба, вклучително и директорот и неговиот заменик.

Во разговорот со одговорниот во Секторот за обезбедување и со директорот на Домот констатирано е дека и покрај фактот што бројот на вработените лица во Казнено-поправниот дом во споредба со минатата година е зголемен за 12 лица,

сепак за поефикасно извршување на работните задачи е потребно зголемување на бројот на вработените во Секторот за обезбедување, а секако и во Секторот за ресоцијализација, ако се има предвид дека вработените во овој Сектор најмногу се ангажирани во постапувања по барања на осудените лица, а помалку време имаат за работа со осудениците по сопствена иницијатива. Во Казнено-поправниот дом во 2010 година сите сектори имаат донесено програми за работа.

КАЗНЕНО - ПОПРАВЕН ДОМ ОД ОТВОРЕН ВИД СТРУГА

Во оваа казнено-поправна установа од отворен вид се упатуваат на издржување затворска казна осудени лица на кои им е изречена казна затвор за полесни кривични дела до 3 години од страна на основните судови во: Охрид, Струга и Дебар, како и осудени лица за сторени кривични дела од небрежност со казни затвор во времетраење од 3 до 5 години. Видот на установата укажува дека казните со кои се соочуваат оваа категорија лица се помали во однос на лицата сместени во другите казнено-поправни установи.

Во моментот на посетата во Домот имаше вкупно 45 осуденици од кои 10 се работно ангажирани надвор од Домот.

Во КПД од отворен вид Струга вработени се 23 лица сметано со директорот и неговиот заменик, но се уште не е вработен лекар, така што здравствената заштита ја укажува медицинска сестра и лекар со договор за дело.

При увидот е констатирано дека просторните услови за сместување ги задоволуваат потребите, но потребна е постојана грижа за одржување на просторот и инвентарот. Просториите за ноќевање се уредни, со чиста постелнина и нормален приод на дневна светлина. Во заедничката просторија има телевизор и маса за пинг-понг, а во оваа установа има и просторија за посети која се наоѓа до кантината.

Во разговорот со осудениците беше констатирано дека немаат проблем со исхраната, хигиената, однесувањето на службените лица кон нив, како и во однос на остварувањето на правата и погодностите утврдени со позитивните прописи.

Здравствената заштита е организирана со лекар ангажиран по основ на договор за дело кој во Домот доаѓа еднаш седмично, а терапијата ја дава медицинска сестра која е во редовен работен однос. Во текот на престојот беше

извршен и увид во стручните досиеја и личните листови на осудените лица при што беше констатирано дека уредно се водат.

ЗАТВОР БИТОЛА

Казнено-поправната установа, изградена во 1958 година е лоцирана во самиот град. Иако објектите се стари, сепак се одржуваат во границите на можностите и ги задоволуваат потребите за кои се наменети.

Затворот Битола е установа од полуотворен тип, во која се издржува казна затвор до 3 години за примарни сторители на кривични дела и повратници со изречена казна затвор до 6 месеци. Во рамките на установата функционира и одделение за притвор.

Вкупниот сместувачки капацитет на осудени лица во установата изнесува 105 кревети, а Одделението за притворени лица располага со 20 простории од кои 2 се користат и како самици. Во моментот на посетата (03.09.2010 година), бројот на осудените лица сместени во овој затвор беше 102, а на притворени лица 13.

Во Полуотвореното одделение има 8 простории за ноќевање со број на кревети од 4 до 8. Просториите се добро осветлени и проветрени со директна дневна светлина, опремени со релативно нови кревети и постелнина и метални касети за секое осудено лице. Хигиената во овие простории ја одржуваат самите осуденици и во моментот на посетата просториите беа добро исчистени. Во ова одделение има една просторија што претставува приемно одделение во која се сместени 6 кревети, подот е реновиран, обложен со ламинат, а исто така и ѕидовите се релативно свежо бојосани. Санитарните јазли во ова одделение од полуотворен тип се реновирани и исправни.

Одделението од затворен вид функционира со една просторија во која се сместени 10 стари кревети со стари душеци. Во моментот на увидот во просторијата беа сместени 7 осуденици. Просторијата има дневна светлина и проветрување, но општата состојба на Затвореното одделение е многу лоша. Мебелот со кој е опремена ова просторија е многу стар и оштетен и во просторијата нема доволен број на столчиња за секој осуденик. Со оглед што овие осуденици се хранат во самата просторија, нема доволно голема маса на која би се сместиле сите осуденици. Храната ја чуваат на полица поради што е постојано

подложна на расипување. Санитарните простории се во добра хигиенска состојба, иако санитаријата е дотраена. При посетата на ова одделение, затекнатите осуденици го подигнаа поставеното ќебе од средината на просторијата под кое има огромна длабнатина на искорнат под, за што постојат фотографии. Условите во ова одделение се субстандардни и многу лоши поради што оправдан е револтот и незадоволството на осудениците.

Во истражниот дел од установата, каде се сместени притворените лица, постојат 20 простории од кои 18 се користат за притворените лица, а 2 се користат како самици за осудениците кои ги прекршуваат правилата и им се изрекува дисциплинска мерка упатување во самица. Просториите се реновирани пред неколку години и се во добра состојба со големина од 2м x 2м x 3,5 м и може да се каже дека ги задоволуваат бараните стандарди за од 9м³ за секое лице. Во просториите со преграден ѕид од околу 1,5 м висина е оделен тоалетот опремен со чучаец и чешма за вода со лавабо. Просториите се опремени со метални масички со димензии 50 x 50 см. Креветите метални со стари душеци и се сместени на катови. Вентилацијата во просториите се состои од отвор во горниот дел од ѕидот во ходникот, кој отвор е обезбеден со железни решетки. Воздухот во просториите доаѓа од прозорите во ходникот. И агревањето на просториите се врши од радијаторите во ходникот. Подот во некои простории е целосно обложен со плочки, а во други делумно со плочки и штици. Санитарните простории во Притворското одделение се реновирани и во исправна состојба, а притворениците личната хигиена ја одржуваат на начин што еднаш седмично се капат и бричат.

Храната за притворените лица се обезбедува од затворската кујна и се состои од три дневни оброци подготвени согласно Правилникот за таблиците, составот и енергетската вредност на прехранбените артикли со претходно составена и јавно објавена листа на јадења за 15 дена. За разлика од минатогодишниот увид, кога листата на јадења се менуваше на секои 7 дена, оваа година таа се менува на секои 15 дена, но листата која ја затекнавме во кујната беше со датум од месец јуни. Од разговорот со заповедникот беше утврдено дека на овие лица не им е дозволено да примат храна и цигари од надвор, па доколку имаат потреба од друга храна, тоа го обезбедуваат од затворската кантина.

При увидот е разговарано со неколку притвореници при што сите изразија задоволство од односот на вработените и лекарот во установата. Исто така, сите потврдија дека им се овозможени секојдневни прошетки во дворот во траење од 30 до 60 минути, а некогаш и повеќе. Сите притвореници биле редовно посетувани од судијата за извршување на санкции од Основниот суд Битола кој разговарал со нив во однос на состојбата и условите при издржувањето на мерката притвор.

Во холот на Установата на видно место е истакнат куќниот ред на Затворот и со неговата содржина е информиран секој осуденик и притворено лице при премот во установата.

Во КПУ Затвор Битола за третман на осудените лица се спроведуваат Програма за третман и ресоцијализација и Програма за слободни активности на осудените лица. Со Програмата за третман се започнува веднаш по приемот на осуденото лице во установата и опфаќа дијагностички третман и индивидуално планирање програмски содржини за секое осудено лице посебно, а Програмата за слободни активности опфаќа: спортски активности, читање книги од затворската библиотека и следење ТВ програми.

Во установата се уште не е овозможена реализација на правото на осудените лица за дооформување на основното или средното образование.

Установата обезбедува правна помош за осудениците на начин што од Секторот за ресоцијализација во интерес на осудените лица во доменот на утврдената надлежност, осудениците добиват соодветна помош преку совети и укажувања.

Исхраната на осудениците и притворените лица се врши од затворската кујна и никој нема право да внесува храна донесена од надвор. Просторијата каде се подготвува храната при посетата беше во добра хигиенска состојба, а храната ја подготвуваат тројца осуденици и еден готвач вработен во установата. Храната се дели во трпезарија сместена покрај кујната, која е опремена со дрвени клупи, а хигиената ја одржуваат самите осуденици.

Потребите од дополнителна храна осудениците ги задоволуваат од затворската кантина. При посетата осудените лица се пожалија дека во кантината нема многу слаб асортиман на производи кои би можеле да ги купат и дека тоа

што ќе го порачаат од кантината или не им се носи или е со многу лош квалитет и пред расипување.

Потребата за телефонско јавување осудените ја вршат преку телефонската говорница сместена во холот на установата, а писмените поднесоци на осудените лица уредно се доставуваат до надлежните институции, за што се води писмена евиденција.

Посетите на притворениците од страна на службени лица (адвокат, обвинител, истражен судија и сл.) се вршат исклучиво со решение на истражен судија, додека пак за осудените лица посетите се одвиват согласно законските прописи, двапати во месецот, односно секој први и петнаесетти ден во месецот.

При разговорот осудениците и притворените лица не истакнаа поплаки за однесувањето и третманот на службените лица спрема нив. За разлика од увидот во 2009 година кога беше затекната состојба во која за време на посетите во Затворот, не беа дозволени прошетки на осудените и притворените лица поради малиот број вработени, оваа година таа практика е укината и прошетките се вршат секој ден.

Работното ангажирање на осудените лица во установата се одвива надвор од установата на земјоделското земјиште за обработка и сточарската фарма за одгледување свињи и во кругот на Затворот во столарската работилница. Според зборовите на службените лица постојано се ангажирани 25 осудени лица, но овој број се зголемувал во зависност од потребата на работата. Во моментот на посетата, две осудени лица беа работно ангажирани во фирми во градот со работно време од 10 до 17 часот и со право на излегување од 9,30 и обврска за враќање во установата во 17,30 часот. При посетата е констатирано дека ниту едено притворено лице не е работно ангажирано поради непознавање на тоа право да го побараат од истражниот судија, но и доколку би го побарале тоа право во оваа установа не може да се реализира поради опасноста од бегство, затоа што установата не е обезбедена со безбедносни ѕидови.

При посетата констатирано е дека состојбата со остварувањето на правото на здравствена заштита на осудените лица за разлика од минатата година е подобрена. Во установата е вработен лекар со постојан работен однос и работно

време до 15 часот. Покрај лекарот, вработени се и две медицински сестри кои работат во две смени. Здравствената состојба на осудениците се евидентира во здравствен картон и во амбулантски дневник. При приемот на осудениците, веднаш се врши систематски преглед, (освен во периодот до вработувањето на друг лекар) и податоците се внесуваат во здравствениот картон. Од разговорот со притворените и осудените лица во однос на обезбедувањето лекарски прегледи и соодветна терапија, ниту еден од нив не се пожали на дадената здравствена заштита.

Во однос на правата, осудените и притворените лица изјавија дека покрај пред претставниците на Народниот правобранител своите поплаки може да ги изнесат и пред надлежниот судија за извршување санкции на Основниот суд Битола, кој редовно ги посетува и разговара со нив.

При посетата беше направен увид во документацијата и притоа е констатирано дека за секое осудено лице се води лично и стручно досие со податоци и мислења од стручни лица, а за притворениците се води личен лист.

Во оваа установа, стручното досие на осуденото лице е распоредено во Секторот за ресоцијализација, додека пак личното досие се наоѓа кај референтот за социјална заштита кој го изработува личниот лист за осуденикот. Минатата година при увидот беше констатирано дека референтот за социјална заштита иако не поседува соодветна стручна подготовка, врз основа на Наредба бр.03-34 од 16.01.2009 година на директорот на Установата, ги изработувал социјалните анамнези за осудените лица и криминолошките анамнези за осудениците. При увидот оваа година констатирано е дека ова службено лице повеќе не ја изработува социјалната анамнеза за осуденикот поради несоодветната стручна спрема, но изработува криминолошка анамнеза за која нема стручна подлога, но таа содржи само податоци извадени од актите во досието на осуденикот (пресуди и сл.)

Вкупниот број на осудени лица на кои им е изречена дисциплинска казна е 60. Дисциплинската комисија која постапува во овие постапки е составена од три члена: заповедник како претседател, командир на спроводно одделение и командир на смена како членови на комисијата. Во состав на оваа комисија нема претставник од Секторот за ресоцијализација. Неговото мислење се бара по

донесувањето на решението со кое се изрекува дисциплинската казна, а пред тоа да биде доставено до директорот на одобрување. Според изјавите на вработените во Службата за ресоцијализација, мислењето кое го даваат во дисциплинските постапки има само формално значење.

Во однос на кадровската екипираност на КПУ Затвор Битола, вработените се распоредени во следните служби: Служба за превоспитување, во која работат два психолога (нема педагог и социјален работник) и референт за социјална заштита, Служба за обезбедување која брои 26 вработени од кои: заповедник, заменик-заповедник, пет командири и другите надзорници, четири инструктора, лекар и две медицински сестри и административен персонал.

Од посетата повторно е констатирано дека поради непостоење услови за максимално обезбедување на затворската установа, што создава можност за бегство на притворените лица, оневозможено им е нивното право на работно ангажирање во кругот на Затворот за време на издржувањето на мерката притвор. Исто така, утврдено е дека како и претходните години осудените лица не можат да го остварат правото на образование, односно дооформувањето на основното и средното образование.

Постои нестручно и непрофесионално изработување на социолошки и криминолошки анамнези за осудените лица поради немање соодветен кадар, со што се создава простор за формирање погрешна слика за осуденото лице од социолошки и криминолошки аспект, а минимизирана е улогата на Секторот за ресоцијализација во дисциплинските постапки. Учество на несоодветно лице - референт за социјална заштита во Комисијата за класификација и третман на осудените лица е сериозен проблем во Установата затоа што во постапката е потребно да се даде стручна социолошка анамнеза, која треба да биде изработена од соодветен стручен кадар - социјален работник, а во Установата такво лице не е вработено.

ЗАТВОР ГЕВГЕЛИЈА

Затворот Гевгелија е казнено-поправна установа од полуотворен вид со вкупен капацитет од околу 70 лица. Во оваа установа се упатуваат лица осудени со правосилна пресуда на казна затвор до 3 години, повторници осудени на казна затвор до 6 месеци и лица спрема кои е определена мерка притвор, освен притвор определен за кривични дела за кои е пропишана казна затвор од најмалку 10 години или доживотен затвор. Во моментот на посетата во Затворот престојуваша 58 осудени и 1 притворено лице.

Вкупниот број вработени во Затворот изнесува 26 лица, заедно со директорот и неговиот заменик. Од нив 11 лица се вработени во Службата за обезбедување (едно лице е ангажирано со договор за дело), 4 лица во Превоспитната служба, 2 инструктори, 1 готвач, 1 домаќин и 5 административни работници. Во Затворот нема вработено медицинско лице, поради што за здравствената заштита на осудените лица се користат услуги на лекари кои доаѓаат во Установата, а по потреба осудените лица се носат на прегледи во Медицинскиот центар во Гевгелија.

Во однос на работното ангажирање на осудените лица, при посетата констатирано е дека 10 лица се работно ангажирани во правни субјекти надвор од Затворот, а во Затворот за разни потреби работно се ангажирани околу 20 осудени лица.

Осудените лица се сместени во 13 соби од кои 2 во приемниот дел, 6 простории во притворскиот дел со вкупно 14 кревети и 5 соби за осудени лица во кои се сместени по 10 -12 лица. Иако инвентарот во собите не е нов, просториите се чисти и хигиената во нив редовно се одржува. При обиколката на собите немаше осудени лица кои се жалат на евентуална повреда на нивните права од кој било аспект, а единствената замерка се однесуваше на недоволната и некавалитетна исхрана. Хигиената во кујната во која се подготвува храната за осудените лица е релативно добра, исто како и во трпезаријата, каде на видно место беше истакната неделна листа на јадења со потребната калоричност, прегледана и одобрена од лекар.

Во Затворот има телефонска кабина која ја користат осудените лица за контакти со најблиските, но во моментот телефонот беше во употреба, наводно

поради проблем со електричната инсталација, како што изјавија службените лица. Исто така во холот се наоѓа и металното сандуче во кое осудените лица можат да стават писмени полаки по кои постапува Подрачната канцеларија на Народниот правобранител во Струмица. Во разговорот некои осудени лица изразија задоволство од комуникацијата со Народниот правобранител, а малкумина изразија сомнение дека некои од вработените би можеле да го отвораат сандучето и да ги земат претставките.

При увидот во личните и стручните досиеја на осудените лица, констатирано е дека се водат детално и уредно се пополнети со неопходните податоци и прилози. Во разговорот со службените лица од превоспитната служба беше констатирано дека нема проблеми по однос на процесот на ресоцијализација на осудените лица и дека се работи според годишни програми.

При увидот во службената документација разгледани се предметите за два настана во кои починале две лица, едно притворено и едно осудено лице. Првиот настан се случил на 18.06.2010 година, кога при вршење контрола од страна на командир на Службата за обезбедување бил најден притвореник обесен на прозорец. За настанот веднаш била повикана брза помош, известена била Полициската станица Гевгелија, лекар, истражен судија од Велес и директорот на Управата за извршување на санкциите. Во вториот случај, кој исто така бил со смртни последици, се случил на 01.08.2010 година кога лице зависник од опојни дроги и на метадонска терапија било пронајдено во собата без знаци на живот. За ова веднаш бил известен лекарот и лицето било однесено во Медицинскиот центар во Гевгелија. Откако во Интерното одделение на Центар не успеале да ја нормализираат неговата состојба, веднаш бил упатен во Ургентниот центар во Скопје каде што по кусо време осуденото лице починало. За овој случај биле известени Управата за извршување на санкциите, семејството на осудениот, судија за извршување на санкциите и претседателот на Основниот суд во Гевгелија. И во двата случаи од правосудните органи бил извршен увид и била определена обдукција, но Затворот не располага со резултатите.

ЗАТВОР КУМАНОВО СО ОТВОРЕНО ОДДЕЛЕНИЕ ВО КРИВА ПАЛАНКА

Затворот Куманово се уште не е започнат со работа, па затоа и оваа година е посетено само Отвореното одделение во Крива Паланка.

Објектот во кој е сместено ова одделение е изграден во 1987 година и се наоѓа покрај реката во периферниот дел на градот. Вкупниот капацитет на Отвореното одделение – Крива Паланка е за сместување на 23 лица, а на денот на посетата на издржување казна затвор беа 18 осуденици.

Во Одделението освен раководителот вработени се: еден командир на Секторот за обезбедување, 8 надзорници (по 4 во секоја од двете смени), инструктор, сметководител и професионален готвач, односно вкупно 13 лица.

Просториите во кои се сместени осудените лица се во релативно добра состојба и ги исполнуваат минималните стандарди за престој на лица на кои слободата на движење им е ограничена.

На спратот на објектот има три простории во кои се сместени осудените лица и тие се во добра состојба. На подовите има паркет, сидовите се бојосани и има доволен број на кревети со душеци и постелнина. Сите простории се со по шест кревети со потребната опрема. Во приземјето има една просторија во која се наместени 3 кревети каде се сместуваат постари лица.

Во ходниците на затворот има доволен број на касети за чување облека и други дозволени предмети на осудените лица. Ходниците се чисти, а сидовите се свежо бојосани. Трпезаријата е со доволна големина и има соодветен број на маси и столчиња, но истовремено се користи и за дневен престој на осудените лица. Во оваа просторија има и ТВ приемник и една табла за шах, како и еден аквариум со рипчиња за кои се грижат осудените лица.

Осветлувањето и вентилацијата на просториите задоволува, односно собите каде ноќеваат осудените лица, како и просторијата за дневен престој се добро осветлени освен собите кои се наоѓаат на задната страна од објектот. Вентилацијата задоволува, а собите имаат прозорци со доволна големина и нема природни препреки до нив да продира природното светло. Санитарните јазли се стандардни и ги исполнуваат потребите на лицата кои престојуваат во установата. Тоалети и други пропратни санитарни елементи има и во приземјето и на спратот, а тие се добро уредени, чисти и добро се одржуваат. Има бања со доволно топла

вода каде работно ангажираните осуденици и останатите лица се капат секој ден, а средства за хигиена се обезбедуваат од установата.

Во просторијата наменета за самица има тоалет, но не е функционален, па кога осуденик е сместен во самица физиолошките потреби ги остварува во блискиот тоалет.

За исхраната на осудениците се грижи професионален готвач и за лицата на издржување казна им се обезбедуваат три obroka, според утврдената листа на јадења. Осудените лица истакнаа дека храната е добра по квалитет и квантитет и дека се почитува тоа што е истакнато во листата на јадења. За чување на храната пред готвењето установата има обезбедено фрижидер и замрзнувач. Со увидот во магацинскиот дел каде се чува храната констатирано е дека производите кои се набавени за исхрана имаат соодветна декларација од добавувачите.

Здравствената заштита во Отвореното одделение се остварува со потешкотии бидејќи во установата нема вработен лекар, па склучен е договор со приватна здравствена установа со седиште во Крива Паланка. Од разговорот и увидот може да се констатира дека по приемот секое осудено лице се носи на преглед, а ако е неработен ден првиот нареден работен ден. Иста е постапката и при отпустот од издржувањето на казната. Во случај кога осудените лица имаат здравствени проблеми се носат на преглед во наведената здравствена установа, а по потреба и во специјализирана здравствена установа. По барање на осудениците кои се од Крива Паланка и од другите поблиски места им се дозволува третман кај нивните матични лекари, па за да може да се остваруваат здравствените потреби на осудените лица во установата треба да има вработено лекар.

Контактите со надворешниот свет на осудените лица во Отвореното одделение во Крива Паланка се непречени. Посета е дозволена секој ден двапати во месецот од 8 до 20 часот, но ова право ретко се користи поради другите погодности како што е викенд отсуство и престој во кругот на семејството. Приемот на пратки исто така непречено се остварува, а осудените можат да ја користат и телефонската говорница.

Што се однесува за слободните активности, по разговорот со раководителот на Одделението и со осудените лица констатација е дека има големи ограничувања,

меѓутоа не од субјективни, туку од објективни причини, односно непостоење услови за такви активности.

Имено, местоположбата на објектот тоа не го дозволува, па затоа поголемиот дел од слободното време осудениците го искористуваат гледајќи телевизија и во играње шах во истата просторија. Од дневниот печат во установата доаѓа само весникот „Шпиц“, но осудените лица имаат неограничена можност со сопствени средства да купуваат други весници и списанија. Спортски активности речиси воопшто нема. Дворот на установата кој е избетониран од време на време се користи за играње фудбал.

Установата во својот состав има стопанска единица преку која се врши работно ангажирање на осудените лица. Осудените лица работат во производството на елементи од бетон, но можностите им се ограничени поради немањето потреба од производство. Во Установата има и столарска работилница во која се произведуваат разни дрвени предмети, меѓутоа освен инструкторот можност работно да се ангажираат има за само 2-3 осудени лица. Осудените лица работно се ангажират само со нивна согласност.

По извршените разговори со осудените лица за условите, користењето на погодностите и воопшто за нивниот третман констатација е дека тие имаат релативно добри можности. Констатирано е дека осудениците за разни лични потреби по претходна дозвола на службените лица во секое време од 8 до 20 часот имаат можност да излегуваат во градот и да купуваат производи за лични потреби. На осудениците не им е ограничено правото на верски обреди, а за припадниците на исламската религија кои се изјаснуваат дека не јадат свинско месо, се готви посебно јадење.

За време на верските празници осудените лица користат погодности во смисла на зголемен број посети и викенд отсуства.

Односот на службените кон осудените лица е максимално коректен и нема елементи на какво било понижувачко однесување. Осудените лица имаат непречена можност поплаките да ги изнесат пред надлежните во Установата, но и пред Народниот правобранител при посетите.

ЗАТВОР ПРИЛЕП

Казнено-поправната установа Затвор Прилеп се наоѓа на периферијата на градот, оддалечена околу 6-7 км од центарот на Прилеп. Установата својата функција ја извршува во релативно нов и добро сочуван објект кој гледано во целина ги исполнува пенолошките стандарди за извршување на казната затвор и мерката притвор. Објектите со помош на странска донација се реновирали заедно со внатрешниот инвентар.

Затворот Прилеп е установа од полуотворен тип, во која се издржува казна затвор до 3 години за примарни сторители на кривични дела и повторници со изречена казна затвор до 6 месеци. Сместувачкиот капацитет за осудени лица во установата изнесува 105 кревети, а во моментот на посетата во установата престојуваа 79 осудени и 22 притворени лица.

Во установата, во Службата за превоспитување вработени се три лица кои истовремено ги извршуваат и работните задачи предвидени за три посебни работни места и работат како референти за прием и отпуст, ја водат матичната евиденција и вршат ресоцијализација на осудените лица. Во службата за обезбедување работат 21 лице, а во установата се вработени и 3 инструктори.

Осудените лица се класифицираат во затворено, полуотворено и отворено одделение, а притворените лица се сместени одвоено во притворските простории.

Во просториите за ноќевање на Отвореното одделение има по 5 кревети и за секој осуденик е обезбеден минимумот од 9 м³. Просториите се одлично осветлени и проветрени со дневна директна светлина, опремени со релативно нови кревети, мебел и постелнина. Установата располага и со простории за слободни активности: библиотека во која има книги, дневни списанија и ТВ приемник, занимална со ТВ и табла за шах, како и импровизирана теретана. Во овие простории осудениците го минуваат слободното време. Трпезаријата е пространа и е во задоволувачка состојба. Санитарните простории се нови, пространи и опремени со исправни тушеви и санитарија на која се видни почетоци од оштетувања.

Во просториите од затворен тип има две соби за ноќевање со по седум кревети со нови душеци и постелнина. Во ова одделение, во споредба со

минатата година, зголемен е бројот на креветите во собите, од причина што е зголемен и бројот на осудените. Ова одделение располага со просторија за дневен престој во која има дрвени клупи и ТВ. Санитарните простории се опремени со тушеви и санитарни елементи. Во моментот на посетата, во Затвореното одделение беа затекнати 12 осуденици.

Притворското одделение на установата обезбедува извршување на мерката притвор за притворени лица упатени од основните судови во: Делчево, Кочани, Прилеп и Штип. Спроведувањето на притворените лица до судот заради присуство во судските постапки се врши со помош на две комби возила од поново производство.

Притворското одделение располага со 10 простории од кои 4 самици и 6 простории за притвор. Во моментот на посетата имаше 22 притвореници. Просториите се опремени со кревети со нови душеци и постелнина. Дневното осветлување е природно и доаѓа низ правоаголни отвори во самите простории кои излегуваат во ходникот каде се врши директно проветрување и осветлување на просториите. Санитарните јазли се нови и во добра состојба. Подот е бетонски и обложен со линолеум. Секоја просторија има метална масичка и столче. Хигиената во овие простории ја одржуваат самите притвореници. Постелнината се менува двапати месечно, а секој притвореник личната хигиена ја одржува со капење и бричење еднаш седмично во заеднички простории за капење. Потребата за туширање, притворениците можат почесто да ја задоволуваат затоа што установата располага со систем на соларна енергија, но ова право им се дозволува во летните месеци кога температурата е многу висока.

Карактеристично е што при оваа посета е констатирано дека претседателот на Основниот суд во Прилеп врши редовна посета на притворскиот оддел неколку пати месечно, со цел согледување на условите во кои престојуваат притворените лица и степенот на остварување на нивните права, согласно одредбите од Законот за кривична постапка. Овие посети упатуваат на подобрување на состојбата констатирана во извршените увиди во 2008 и 2009 година, кога ваквите посети беа многу ретки.

На влезот во установата е видно истакнат куќниот ред на Затворот, а со неговата содржина е информиран секој осуденик и притворено лице при неговото

доаѓање во установата. Третманот на осудените лица се спроведува според Програмата за ресоцијализација и Програмата за слободни активности на осудените лица.

Во установата, за разлика од минатата година, не постојат услови осудениците да го дооформат основното образование поради немање финансиски средства од Министерството за образование и наука. Установата обезбедува правна помош за осудените лица при составување писмени поднесоци и други правни совети.

Исхраната на осудениците и притворените лица се врши во затворската кујна, а секој притвореник има право да внесува друга храна само ако е спакувана и не е подложна на брзо расипување. Задоволувањето на енергетската вредност на храната се врши преку изготвување листа за јадења на секои 15 дена. Секое осудено и притворено лице дневно добива три оброци со енергетска вредност од 12 500 KJ.

Потребата за телефонско јавување осудениците ја вршат преку телефонска говорница сместена во холот при влезот во установата, а писмените поднесоци на осудените лица уредно се доставуваат до другата страна. Приемот и испраќањето на писмата и пратките се врши преку Службата за обезбедување за што се води писмена евиденција. Посетите на осудените лица се остваруваат двапати во месецот согласно куќниот ред.

Осудените и притворените лица не се пожалија за однесувањето и третманот на службените лица спрема нив. Сепак, повеќето затвореници од Затвореното одделение се пожалија што при посетите задолжително имало присуство на еден од надзорниците кој често им се вклучувал во разговорите, а се случувало разговорите да бидат забележувани во тетратки.

Правото за движење на отворен простор се почитува и сите осудени и притворени лица секојдневно се носат на прошетка во дворот на установата. Престојот на отворен простор трае 1-2 часа.

Работното ангажирање на осудените лица се организира според можностите. Три осудени лица работат надвор од установата во приватни фирми со работно време од 09 до 18 часот. За нивното работно ангажирање на

установата и се исплаќа износ од 12.700,00 денари, од кои 2.500,00 денари на име плата им се дава на работно ангажираните осуденици. Други пет осуденици работат на земјоделските површини на затворот на кои се одгледува зеленчук, а едно осудено лице е ангажирано за работа во свињарската фарма. Останатите осудени лица не се работно ангажирани.

Иста е состојбата и со притворените лица. Ниту едно притворено лице не побарало да биде работно ангажирано, а ниту е запознато со ова право предвидено во Законот за кривична постапка.

Во однос на користењето на погодностите на пример за викенд-отсуство, установата донесува решение за што се известува Полициската станица во Прилеп. Во донесеното решение повеќе ја нема обврската за осуденикот веднаш по излегувањето да се јави во полициската станица, што порано претставуваше дополнителен проблем.

Состојбата со обезбедувањето на здравствената заштита е променета, односно вработен е еден лекар од општа пракса кој се грижи за здравјето на осудените и притворените лица во установата. Со вработувањето на лекарот, здравствената состојба на осудениците се евидентира во здравствен картон. При приемот на осуденото лице веднаш се врши систематски преглед, а податоците се внесуваат во здравствен картон. Потребата од метадонска терапија се задоволува на начин што осудениците ја добиваат од лекарот, а не од службените лица како што било пред вработувањето на лекарот. Притворените и осудените лица истакнаа дека се задоволни од дадената здравствена заштита и од односот на лекарката спрема нивните здравствени проблеми, како и дека редовно се посетувани од лекарот и редовно примаат терапија.

Од увидот во предметите утврдено е дека за секое осудено лице уредно се води лично и стручно досие со податоци и мислења од стручни лица.

Третманот на осудените лица се одвива без потешкотии, освен за осудените против кои се во тек кривични постапки за други кривични дела. Третманот на оваа категорија осудени лица е рестриктивен и тие не можат да ги користат погодностите на кои би имале право доколку за нив не се води друга постапка. Посебно внимание заслужува проблемот кој го истакнаа вработените во

Службата за ресоцијализација поради преместувањето осуденици од КПД Идризово кои се осудени на казна затвор поголема од 3 години, со што се создава ситуација во која овие лица не можат да бидат прогресирани во друго одделение се додека не ги исполнат условите и критериумите според куќниот ред на Затворот Прилеп. Во однос на поплаките изнесени од осудениците дека во установата се врши нееднакво прогресирање, од извршениот увид во неколку досиеја избрани по случаен избор, не беше утврдено дека некој од осудениците бил прогресиран спротивно на прописите.

Како посебни проблеми треба да се истакнат ситуациите со извршувањето на мерката самица на едно осудено лице и со постапките за преместување на две осудени лица. Во првиот случај беше разговарано со осуденото лице кое во моментот на увидот се наоѓаше на издржување на дисциплинската мерка-самица. Тој се пожали на психичката растроеност и неможноста да ја издржи самицата, меѓутоа осудените од Затвореното одделение истакнаа дека не го сакаат тоа лице повторно да се врати во Затвореното одделение од причина што може да предизвика нови несакани ситуации и проблеми. Во врска со ваквата состојба констатирано е дека со Известување бр.74/09 од 30.08.2010 година на директорот на установата информирана е Управата за извршување на санкции и притоа е предложено во што е можно пократко време проблематичното осудено лице да биде преместено во друга установа.

Второто осудено лице се пожали дека иако во установата е преместен на ден 10.02.2010 година од КПД Идризово, се уште не му се доставува медицинската документација од операција извршена две години претходно, поради што не можел да биде соодветно третиран од затворскиот лекар, иако имал здравствени проблеми.

Трет осуденик изјави дека од месец март побарал преместување во КПД од отворен вид Струга, но се уште не добил одговор. Од увидот во неговото досие утврдено е дека на неговото барање за преместување било донесено негативно решение уште во април 2010 година, но решението не му било доставено поради што наложивме веднаш да се достави предметното решение до осуденикот, а за останатите случаи од директорот побаравме преземање соодветни мерки.

ЗАТВОР ОХРИД

Во казнено-поправната установа Затвор Охрид се извршува казната малолетнички затвор и мерката притвор за лица на кои основните судови од подрачјето на Апелационен суд Битола им ја изрекле оваа мерка на обезбедување присуство. Оваа установа со локација се наоѓа во централното градско подрачје што е во спротивност со пенолошките стандарди. Во моментот на посетата во Затворот (23.07.2010 година) казна малолетнички затвор издржуваше 31 малолетен осуденик. Во установата има вработено вкупно 35 лица меѓу кои директорот и неговиот заменик, но се уште нема вработено лекар и медицинска сестра, поради што со тешкотии се остварува правото на здравствена заштита.

При посетата и увидот во оваа установа беше разговарано со службените лица и со дел од осудениците при што беше констатирано дека условите во кои се издржува казната малолетнички затвор не отстапуваат многу од условите во другите казнено-поправни установи во Републиката. Исто така, констатација е дека личните листови и стручните досија на осудените уредно се водат. При престојот на увид беа доставени и посебните програми за третман, за образовна активност и воспитание, кои според службените лица целосно не се реализираат поради недоволна кадровска екипираност.

Сепак, може да се каже дека условите за престој и хигиената во спалните и во заедничките простории во оваа установа ги задоволуваат минималните потреби.

Осудениците се сместени во соби опремени со метални кревети кои се уредно наместени, со чиста постелнина, варосани ѕидови и секој осуденик има посебна метална касета за чување лични работи. Прозорците во просториите се големи, со решетки и овозможуваат добро осветлување и природно проветрување. Во однос на хигиената констатирано е дека се одржува редовно. Исхраната е организирана во затворската кујна и се подготвува според месечен преглед на листа на јадења.

Присутен е голем број на осудени лица сместени во оваа установа кои се неписмени, иако се прават напори за организирана форма на образование.

Притворените лица се сместени во простории за извршување на мерката притвор во кои има по четири метални кревети. Просториите се чисти со варосани

сидови. Во разговорот притворените лица истакнаа дека немаат забелешки во однос на условите за сместување, храната и однесувањето на лицата од службата за обезбедување, како и дека редовно им се овозможуваат прошетки на отворен простор. Во притвореничкиот дел има и посебна просторија за распит на обвинетите и за средба на осуденикот со адвокат.

Во однос на видот и квалитетот на храната притворените и осудените лица немаа забелешки, а здравствената заштита, за жал, им е обезбедена од лекар ангажиран со договор за дело кој во Установата доаѓа двапати седмично, но и по потреба на повик од Управата на Затворот. Посебно треба да се нагласи дека во Затворот има осудени лица заболени од хепатит ц и хепатит б, кои се под редовна терапија и контрола и се сместени во посебна просторија одвоени од останатите осудени лица.

Во Затворот има и занимална во која осудениците минуваат дел од слободното време каде што следат телевизија со кабелски програми и читаат дневни списанија. Од разговорите со дел од осудените лица беше забележано дека однесувањето на службата за обезбедување е коректно и нема никакви проблеми во таа смисла.

ЗАТВОР СКОПЈЕ

Затворот Скопје е установа од полуотворен вид и во неа се упатуваат осудени лица-примарни сторители со казна затвор до три години и повторници со казна затвор до шест месеци, а се спроведува и мерката притвор спрема машки и женски лица од подрачјето на основните судови: Велес, Куманово и Скопје 1 и спрема машки и женски лица од подрачјето на сите основни судови во Републиката за кривични дела за кои е пропишана казна затвор од најмалку 10 години или доживотен затвор.

Во Затворот Скопје има вкупно 131 вработено лице од кои 95 во Службата за обезбедување, 7 во Службата за ресоцијализација, во Службата за извршно-управно и финансиско работење 14, во здравствената служба 6, во Стопанско-инструкторски сектор 3 и во Стопанската единица 6 вработени.

Капацитет на Затворот изнесува 341 легла за лица на кои им е изречена мерката притвор и 140 легла за осудени лица, кои се недовплни во однос на моменталната бројна состојба.

Во Затворот Скопје на денот на посетата (08.06.2010 год.) бројот на осудени лица беше вкупно 216, од кои 158 во Полуотвореното одделение и 58 во Затвореното одделение, како и 232 притвореници. Во самица на извршување дисциплинска мерка немаше ниту едно лице.

Во кругот на установата на денот на посетата имаше 71 осудено лице работно ангажирано, а надвор од установата 17. Очигледен е фактот дека е голем бројот на работно неангажирани лица, меѓутоа треба да се истакне дека не помал е бројот на постари и болни осудени лица (дијабетичари, психијатриски болни и др.). Работно ангажираните осудени лица непречено ги остваруваат сите права по основ на работен однос, како на пример: правото на паричен надоместок, годишен одмор и др.

При увидот во личните и стручните досиеја на осудените лица евидентно е дека процедурата за прием во установата, како и комуникацијата со други установи е поткрепена со соодветна документација со што е запазена законски пропишаната постапка.

Во разговорот осудените лица истакнаа дека немаат поплаки во однос на третманот и контактите со службените лица на Затворот, туку само за условите за сместување, како и слабиот квалитет на храната. Притоа осудениците кажаа дека редовно користат викенд отсуства, дека телефонот им е достапен во текот на целиот ден заради контакти со најблиските, а овозможено им е и редовно капење и одржување лична хигиена, како и користење погодности согласно Куќниот ред на затворот.

Во моментот на посетата не беа евидентирани какви било инвестициски или градежни зафати, а во план е имплементација на постапката за инсталација на алармен систем, видео надзор и други сигураносни мерки (овој систем е инсталиран во месец јули). При посетата видно беше дека се преземени некои градежно-занаетчиски зафати со цел во некоја мерка да се санираат лошите услови за престој на осудените лица. Сепак интервенциите не се доволни за отстранување на сите негативности кои се провлекуваат години наназад, пред се поради дотраеноста на објектите и нецелосната опременост на просториите.

Капијата на влезот во Затворот е реновирана и е пренаменета во објект за влез и контрола на лица кои влегуваат во Затворот, а поставен е и апарат за контрола на пратките кои осудените и притворените лица ги добиваат однадвор.

Со оглед на сместувачките капацитети и моменталната бројка на осудени лица во Затворот, евидентно е дека проблемот со пренатрупаноста на осудените лица и натаму е присутна во Затвореното и Полуотвореното одделение каде што поради ограничените сместувачки капацитети, надвор од предвидените стандарди, во просториите се сместени повеќе лица што допринесува за создавање нехигиенски услови во просториите. Ваквата состојба може да се одрази на здравствената состојба на осудените лица. Како една од причините за пренатрупаноста е и фактот што дел од овие објекти ги користи ВПД Тетово кој функционира во состав на Затворот Скопје повеќе од 9 години.

При обиколката на просториите не беа забележани некои градежни зафати во смисла на реновирање или изградба на нови содржини, освен просторијата во која се сместени лицата од обезбедувањето која е проширена и овозможува подобри услови за работа на припадниците на оваа служба.

Од друга страна, иако во осуденичките простории е присутна пренатрупаност, треба да се истакне дека подобрена е хигиената во објектите, а просториите во кои се сместени осудениците се релативно чисти, како и постелнината на креветите.

Здравствената заштита на осудените лица и натаму функционира со досегашниот просторен капацитет. Лекарските простории се опремени со потребната лекарска опрема, но и натаму постои недостаток на лекарска аптека. Во делот на здравствената заштита евидентно е дека со новите вработувања во здравствената служба и кадровското екипирање на лекарската служба подобрен е квалитетот на здравствената услуга која им се дава на осудените и притворените лица. Кон ова мора да се додаде дека е набавена и нова опрема за стоматолошка ординација, што секако оди во прилог на квалитетно подобрување на здравствената заштита. Од увидот во здравствената документација констатирано е дека се евидентирани сите податоци кои евиденцијата треба задолжително да ги содржи. Евидентно е дека при приемот или отпуштањето на осудените лица се врши задолжителен лекарски преглед од страна на лекарската служба.

Кујната во која се подготвува храна за осудениците хигиенски добро се одржува иако инвентарот во неа е застарен. Храната ја подготвува професионален готвач при што за нејзината исправност мислење дава затворскиот лекар.

Санитарните услови во делот каде што престојуваат осудените лица се донекаде поправени и подобрани во однос на претходниот период и повеќе се посветува внимание на хигиената иако повторно може да се забележат одредени оштетувања кои според Управата на Затворот се причинети од страна на осудените лица.

Спроведувањето на мерката притвор е уредена со одредбите на Законот за кривичната постапка и подзаконскиот акт, кој подолго време не е донесен, па поради тоа директорката на Затворот има донесено упатство (на македонски и на албански јазик) со кое се регулираат остварувањето на правата на притворените лица. За оваа казнено-поправна установа карактеристично е константно високиот број на притворени лица.

Меѓутоа, за разлика од претходниот период, во делот за притворот не постои пренатрупаност што се должи меѓу другото и на факот дека во меѓувреме е изграден и ставен во употреба нов објект со што е зголемен сместувачкиот капацитет за околу 170 лица. Исто така, во притворскиот дел се формирани осум шеталишта за притворените лица (4 помали и 4 поголеми), направени се нови простории за контакти на притворените лица со нивните адвокати една просторија е оспособена за спортски активности која е опремена со справи за вежбање за притворените лица, а во план е и набавка на алармен систем, систем за видео надзор, противпожрен систем, СИС систем и метал детекторска врата.

Притворените лица се сместени во простории со капацитет од по две или три лица, но се наметнува заклучокот дека просториите не се доволно осветлени и немаат доволна вентилација особено во стариот дел. Хигиената за која се грижат самите притвореници е на задоволително ниво, иако е видно дека има помали оштетувања кои ги предизвикуваат самите притвореници. Санитарните јазли се комплетно реновирани, монтирани се нови бојлери и тушеви и во секое време има топла вода за капење. Отстранет е недостатокот на притисок на вода, така што ги задоволува потребите и во притворскиот дел и во Затвореното одделение.

Во делот на здравствената заштита мора да се споменат новоизградените лекарски простории, меѓутоа и фактот дека се уште не се доволно опремени со неопходната медицинска апаратура и инструменти, како и недоволната снабденост на аптеката со неопходни лекаства.

При увидот во документацијата на притворените лица констатирано е дека таа уредно се води и е запазена пропишаната постапка и процедура за нејзино водење согласно одредбите на Законот за кривичната постапка.

Во разговорот со притворените лица не беше изнесена забелешка во однос на постапувањето од страна на службените лица кон нив.

ЗАТВОР ТЕТОВО

Објектот на КПУ Затвор Тетово е лоциран во централното градско подрачје и се состои од стар и нов дел меѓусебно поврзани во една целина. Објектот – стариот дел е изграден 1962/63 година, а новиот дел (доградбата) е изграден во 1974/75 година.

Вкупниот капацитет на казнено-поправната установа изнесува 68 за осуденици (во моментот на посетата беа 66 лица) и 28 за притворени лица (во моментот на посетата 18 лица).

Во Затворот според актот за систематизација на работни места од предвидените 78 извршители моментно се вработени 37 лица распоредени во секторите за обезбедување, за ресоцијализација, стопанисување, извршно - финансиско управен и за здравствена заштита. Сите наведени сектори функционираат освен стопанскиот сектор.

На ниво на Затворот донесени се: Програма за превоспитна работа, Акциона програма за градење капацитети и подобрување на условите во Затворот од аспект на опременост, ресоцијализација, рекреација и т.н. и посебни акциони програми за работа по сектори

Во Затворот не постои посебна правна служба и лице задолжено за примање поплаки од осудените лица и давање правни совети и помош во однос на користењето на правата и погодностите. Комуникацијата со осудениците се врши во исклучителни случаи со писмена молба, а вообичаено со усна пријава – рапорт за разговор кај воспитувачот или директорот со непречена можност своите

поплаки да ги изнесат пред надлежен судија, Управа за извршување на санкции и Народниот правобранител.

Од извршениот увид во внесените податоци за осудениците во службената документација константирано е уредно водење на Регистарот на дневни настани и Регистарот на лица на кои им е ограничена слободата на движење, а исто така уредно се водат и личното и стручното досие на секое осудено лице.

Состојбата во однос на условите за сместување и опременоста на просториите во Одделението за притвор и во затворскиот дел е непроменета во однос на констатираното во Извештајот од извршената посета и увид во Затворот од 2009 година. Како новина треба да се напомене дека во просториите во стариот дел на Одделението за притвор преградниот ѕид со кој формално е одделен санитарниот јазол од другиот дел на просторијата е дограден и изведен до висина на таванот.

Притворскиот дел на Затворот Тетово се наоѓа во приземниот дел од зградата, располага со 12 простори - ќелии од кои само една просторија е наменета за притвор на женски лица, а останатите простории се наменети за извршување на мерката притвор на лица од машки пол.

Притворскиот дел е поделен на две крила: лево крило - стар дел со 8 простории и десно крило - нов дел со 4 простории. Во две од просториите е можно сместување на по четири притвореници, а во останатите по двајца.

Старите простории во однос на сместувачките услови и опременоста не се разликуваат од новите, освен поради подот бидејќи во старите простории за сместување на притворени лица подот е од керамички плочки, а во новите простории од ламинат.

Светлината во ќелиите е слаба бидејќи прозорските окна кои воедно се единствена вентилација се високо поставени над вратите. Прозорците се обезбедени со решетки и позиционирани кон ходникот, така што нема природно осветлување, а во ќелијата има само една сијалица.

Просториите се опремени со дрвени кревети на спрат и мала дрвена масичка (недоволна за истовремено користење од две лица), а недоставува ормар за сместување на облеката и другите предмети за лична употреба.

За одржување на хигиената во просторијата се задолжени притворениците, а одржувањето на личната хигиена претставува проблем за притворените лица.

Имено, иако претходната година е реновирано постоечката бања (опремена со два туша и бојлер за топла вода) во моментот на посетата хигиената не беше на задоволително ниво, а поради неисправност на водоводната инсталација подот во ходникот и бањите беа прекриени со вода.

Приемот на притворените лица се врши од страна надзорниците од служба за обезбедување и се евидентира во Дежурната книга и Регистарот на притворени лица (дадени на увид) кои уредно се водат и пополнуваат.

При посетата беше овозможен увид во празните простории на Одделението за притвор (стар и нов дел), а на наше барање директорот не дозволи да разговараме со притворените лица иако му беше посочено дека според одредбите од Законот за кривична постапка и Законот за народниот правобранител, тоа е дозволено, односно Народниот правобранител во кое било време и без претходна најава може да посети притворени лица и да разговара со нив без присуство на службени лица.

Осудените лица во Затворот Тетово го користат Приемното одделение и 11 простории. Приемното одделение располага само со една просторија со три кревети, но по потреба, како што истакнаа службените лица, се монтираат дополнително кревети на спрат над постоечките. За хигиената на просторијата се грижат сместените осуденици. Затворскиот дел располага со 11 простории со капацитет за прием на 68 осудени лица и една просторија која се користи како ТВ сала и просторија за дневен престој со телевизор и шаховски табли која се наоѓа во помошен изграден објект во дворот на установата. Во моментот на посетата казната затвор ја издржуваа 66 полнолетни лица. Само едно лице издржуваше прекршочна казна.

Просториите за осудените лица се наоѓаат на спратот од зградата, така што пет простории се во стариот, а шест во новиот дел. Старите простории се разликуваат од новите само во однос на подот (стар дел - паркет, нов дел – ламинат).

Просториите се опремени со дрвени кревети, масичка и стол, метални ормари наменети за чување лични предмети на осудените лица.

Дневната светлина во просториите е доволна и доаѓа од два двокрилни прозорци преку кои се обезбедува вентилација и проветрување, а за ноќно осветлување на средина на таванот монтирана е електрична светилка.

Десет од просториите располагаат со по шест кревети, а една просторија со 8 кревети што е над дозволениот законски максимум од пет осуденици за сместување во една просторија за ноќевање.

На спратот се наоѓаат и два тоалета, а за потребите на осудените лица на располагање се две бањи со по три туша. Хигиената во санитарните и во просториите за престој ја одржуваат осудениците и во моментот на посетата беше на задоволително ниво.

Постелнината за креветите по правило се обезбедува од Затворот, но констатирано е дека во најголем број случаи осудениците обезбедуваат сопствена постелнина која се менува на две седмици, а по потреба и почесто. При посетата беше разговарано со повеќе осуденици кои немаа забелешка на условите, исхраната и третманот во Затворот, како и на односот на службените лица кон нив.

Затворот не располага со посебни простории за извршување на дисциплинската мерка – упатување во самица, па за спроведување на оваа мерка се користи просторијата на Приемното одделение кога е слободна. Упатувањето во самица се врши по претходен преглед и дадено мислење од затворскиот лекар. Во моментот на посетата дисциплинската мерка – упатување во самица ја издржуваше едно осудено лице. Од увидот во досието на осудениот е констатирано дека на извршување на оваа дисциплинска мерка е упатен врз основа на претходно спроведена дисциплинска постапка и донесено решение за изрекување на мерката. Притоа за неговата здравствена состојба било обезбедено мислење од затворскиот лекар. Во разговорот овој осуденик немаше забелешки на начинот на извршувањето на мерката упатување во самица.

Исхраната за притворените и осудените лица се обезбедува од затворската кујна и се состои од три дневни оброци. Кујната е реновирана при крајот на 2007 година кога е опремена со нова опрема за готвење и прибор за јадење. Тогаш е вработен и професионален готвач кому во приготвувањето на храната му помагаат осудените лица. Храната не е разновидна, односно оброците најчесто се подготвуваат од неколку прехранбени артикли кои се повторуваат во текот на седмицата.

Оброците се подготвуваат согласно Правилникот за таблиците, составот и енергетската вредност на прехранбените артикли, а врз основа на претходно

составена листа на дневни оброци за 7 дена која за разлика од претходната година не беше јавно објавена на видно место во кујната. Од увидот во листата на дневни оброци е констатирано дека е запазена законската регулатива и норматив за најмалку 12 500 џули обезбедена храна за секое осудено лице.

Затворот располага со менза, стандардно опремена со расположлив капацитет за 14 лица, а оброците се делат во вообичаени термини, по утврден распоред објавен на вратата од мензата. Од увидот во кујната и мензата констатирано е дека хигиената е на задоволително ниво.

За здравствената заштита на осудените и притворените лица се грижат лекар и медицинска сестра кои се вработени веќе 2 години. Здравствена заштита се обезбедува преку задолжителен лекарски преглед при приемот на притворените и осудени лица, а во текот на издржувањето на казната затвор или спроведувањето на мерката притвор по потреба и по барање на овие лица.

Во Затворот не постои посебна амбуланта иако за преглед на осудените и притворени лица се употребува посебна просторија, која не е опремена со потребната медицинска опрема и помагала. Просторијата располага со еден стерилизатор кој не се употребува, а прегледите наместо на амбулантски кревет се вршат на обично работно дрвено биро.

Од аспект на здравствената евиденција утврдено е дека уредно се води амбулантска книга за прегледите на притворените и осудени лица и се пополнува здравствен картон кој се отвора уште при приемот за секое лице. Податоците за здравствената состојба се внесуваат и во личниот лист на осуденото лице.

Евидентирани се осуденици - зависници од дрога кои се на метадонска терапија. Терапијата се дава во присуство на медицинска сестра, по претходен преглед и одредена терапија од Дневниот центар за дрога во Тетово. Со овој центар затворската управа има добра соработка.

За разлика од претходната, оваа година на класична папка - здравствен картон хронолошки се запишуваат прегледите на лицата и останатите податоци.

Лекарот, по потреба издава болнички и специјалистички упати и во зависност од констатираната здравствена состојба осудениците се упатуваат на преглед и третман во соодветна здравствена установа надвор од Затворот.

Посебен проблем во Затворот Тетово претставува работното неангажирање на осудените лица. Во Затворот не функционира ниту стопанскиот сектор и не

постојат услови за работно ангажирање на осудениците. Само 5 осудени лица се работно ангажирани во наворешни фирми и им се исплаќа паричен надоместок – плата која ја подигаат од благајната на Затворот во цел износ.

Комуникацијата на осудените лица со надворешниот свет, односно телефонирање, прием на пратки, праќање и прием на писма и друго е на задоволително ниво. За слободните активности и рекреацијата на осудените лица во кругот на Затворот е поставен кош и стативи за фудбалско игралиште. Исто така, обезбедени се и шаховски табли, а во посебна просторија поставена е пинг-понг маса. Осудените лица на располагање имаат и теретана со примитивни справи кои самостојно ги направиле.

Од учебната 2009/2010 година организиран е образовен процес кој ќе продолжи по завршување на летниот распуст. Во образовниот процес вклучени се вкупно 13 осудени лица од кои 3 во основното, а 10 во средно образование (4 осудени лица на насока за сообраќајни техничари и 6 осудени лица на машинобраварска насока). Мал број, односно само 10 осуденици пројавиле интерес и посетуваат организирана обука по информатика и англиски јазик која се изведува 2 пати седмично. Затворот располага и со сопствена библиотека со скроман фонд на книги.

КОНСТАТАЦИИ ОД ИЗВРШЕНИТЕ ПОСЕТИ

Затворскиот систем во Република Македонија на нормативен план се заснова на начелата на: хуманост, морални вредности, правичност и почитување на човековата личност и достоинство, меѓутоа во практиката присутни се состојби на неимплементирање на стандардите утврдени со Законот за извршување на санкциите и меѓународните норми од оваа област. Особено се загрижувачки состојбите на сместувачките капацитети во одделни установи, кадровската неекипираност и неедуцираноста на персоналот, како и нецелосната здравствената заштита на осудените лица. Во овој контекст потребно е да се истакне дека надлежните органи во текот на оваа година повеќе пати ги презентираа плановите за изградба на нови и реновирање на постојните затворски капацитети и опремување на објектите, како и за надградба на правилата за

ефикасност на процесот на ресоцијализација. Овие активности според најавеното ќе бидат преземени во наредниот период.

1. Состојбата со просторните услови во кои функционираат казнено-поправните установи не е на задоволително ниво. Оваа констатација особено е изразена за КПД Идризово. Констатација е дека во некои одделенија на КПД Идризово (особено 5-то крило во Затвореното одделение) условите се под нивото на човековото достоинство. Влагата, недоволната светлина, руинираниот инвентар, неопременоста на просториите, нехигиената, достапноста до постелнина и др. се постојано присутни проблеми во установата. Загрижувачка беше состојбата и со Полуотвореното одделение кое по препорака на Народниот правобранител во февруари 2010 година беше затворено. Реновираното одделение е пуштено во употреба на 21.09.2010 година.

Загрижувачки се состојбите и со пренатрупаноста во КПД Идризово. Оваа состојба е присутна повеќе години наназад. Установата е со капацитет од 900 кревети, а казна затвор во Домот издржуваат континуирано над 1300 осудени лица.

2. Иако во минатата година беа вработени повеќе службеници кадровската состојбата во сите служби, а особено во Службата за обезбедување и понатаму е голем проблем со кој се соочуваат казнено-поправните установи. Кадровската неекипираност најповеќе како проблем се чувствува во КПД Идризово. Големiot број на осудени лица и честите спроводи до надлежните судови создаваат состојба на несигурност во работењето на припадниците на Службата за обезбедување. На овој начин се зголемува и бројот на прекумерно одработените работни часови и работењето во смени за што се одвојуваат дополнителни парични средства. Слична е состојбата и со превоспитниот кадар. Не е можна успешна ресоцијализација кога за 1300 осудени лица работно се ангажирани 25 воспитувачи.

3. Отсуствува организиран облик на стручно усовршување и обука на вработените во казнено-поправните установи. Присутна е состојба нововработените да не знаат што треба и како треба да работат. Иако во изминатиот период беа организирани повеќе едукативни семинари организирани од страна на Народниот правобранител, Управата за извршување на санкциите и

невладините организации неопходно е востановување на систем на континуирана едукација на вработените во казнено поправните установи.

4. Од постапувањето по преставките во изминатиот период во неколку случаи забележана е употреба на гумена палка од страна на вработените во Службата за обезбедување. Оваа констатација е карактеристична за КПД Идризово.

5. Постапувањето со притворените лица од страна на затворските служби е во рамките на пропишаното со Законот за кривичната постапка. За Народниот правобранител особено е значаен фактот дека по повеќе години состојбата на пренатрупаност на Одделението за притвор во Затворот Скопје е надмината со ставањето во функција на новите просторни капацитети.

6. Општ впечаток е дека за функционирањето на казнено поправните установи не се одвојуваат доволно буџетски средства. Квантитетот и квалитетот на храната за осудените и притворените лица не е на потребното ниво. Најчесто се подготвуваат три прехранбени продукти: грав, компир и макарони. Ваквата состојба се должи на лимитираните буџетски средства, меѓутоа општо е познато дека правилната исхрана е еден од неопходните предуслови за зачувување на здравјето. Евидентен е и недостиг на потребниот прибор за исхрана, а во трпезариите во некои установи недостасува и инвентар (столови и маси).

7. Недостасува облека, обувки и постелнина. Иако законските прописи утврдуваат дека притворените и осудените лица можат да носат сопствена облека има состојба каде што економските услови на некои лица лишени од слобода тоа не го овозможуваат, па затоа казнено-поправните установи се должни да ја обезбедат облеката. Состојбата со одржувањето на личната хигиена на осудените и притворените лица не е на потребното ниво. Во некои установи осудените лица во разговорите изјавија дека поради неисправноста на бојлерите принудени се да затоплуваат вода на грејни тела во спалните соби.

8. Комуникацијата на осудените лица со надворешниот свет (телефонирање, прием и праќање писма и сл.) е на задоволително ниво, а познато е дека користењето на погодностите, особено викенд отсуството, е мошне значајна алка во целокупниот процес на ресоцијализација.

9. Спортските и рекреативните активности, со исклучок на КПД Штип и Затвор Скопје, се сведени на минимум и недостасуваат спортски реквизити и помагала.

10. Голем е бројот на осудени лица кои не се работно ангажирани. Можеби за таквата состојба причините се од објективна природа, но треба да се прават максимални напори за нејзино надминување.

11. Во казнено-поправните установи состојбата со кадровското екипирање на здравствената служба е значително подобро. Сепак, во Затвор Гевгелија, Затвор Охрид, КПД од отворен вид Струга и Отворено одделение во Крива Паланка се уште нема вработени лекари и здравствената заштита на осудените лица се остварува со хонорарно ангажирање лекар. Осудените лица и понатаму не се здравствено осигурани и недостасуваат лекара и медицинска опрема. Голем е бројот на осудени лица зависници од опојни дроги, кои во соработка со медицинските центри во градовите се на метадонска терапија.

12. Во изминатата година во одделни установи (Затвор Гевгелија, Затвор Тетово, КПД Идризово) беа евидентирани појава на физички пресметки помеѓу осудени лица, нетрпеливост и караници помеѓу осудените по етничка основа, бегства од установата и самоубиства. Ваквите негативни појави се должат и на нецелосната посветеност во работата, недоволната обученост на персоналот и отсуството на континуиран надзор и контрола од стана на припадниците на службата за обезбедување.

ПРЕПОРАКИ ЗА УНАПРЕДУВАЊЕ НА СОСТОЈБИТЕ

Имајќи ги предвид констатираните состојби за функционирањето на казнено-поправните установи и прашањата поврзани за натамошно унапредување на состојбите и заложбите за отстранување на воочените пропусти, Народниот правобранител смета дека во наредниот период потребно е да се преземат следните итни и неопходни мерки и активности:

1. Доследно спроведување на законската регулатива за функционирањето на казнено-поправните установи како предуслов за почитување на правата на осудените и притворените лица.

2. Интензивирање на активностите за спроведување на Проектот – Реконструкција на казнено-поправните и воспитно-поправните установи во Република Македонија.

3. Целосно имплементирање на Стратегијата за ресоцијализација и социјална адаптација на осудените лица и донесување на актот за класификација на осудените лица, како и на куќните редови.

4. Кадровско доекипирање на службите во казнено-поправните установи, особено во КПД Идризово со доследно спроведување на принципот на правична и соодветна застапеност на припадниците на заедниците, како и на лица од женски пол.

5. Поради зачестените физички пресметки помеѓу осудените лица, особено во КПД Идризово неопходно е преземање мерки за зајакнување на надзорната функција на службата за обезбедување на начин што ќе се гарантира личната безбедност и интегритетот на секое осудено лице.

6. Задолжително здравствено осигурување на осудените лица и вработување лекари и друг медицински персонал, особено во установите во кои недостасува таков кадар, како и редовна набавка на медицинска опрема и медикаменти.

7. Осовременување на работата на стопанските единици кои функционираат во состав на казнено-поправните установи и создавање предуслови за работно ангажирање на осудените лица.

8. Задолжително востановување систем на континуирана едукација и обука на персоналот вработен во казнено-поправните установи, особено од аспект на познавањето и примената на домашното законодавство и меѓународните стандарди од областа на извршувањето на санкциите.

9. Обезбедување на доволно буџетски средства за нормално функционирање на казнено поправните установи и задолжително подобрување на исхраната на осудените лица со обезбедување разновидна и доволно калорична храна.

10. Набавка на опрема и создавање услови за подобрување и зголемување на рекреативните и спортските активности на осудените лица.